

לדעתי

דו לקיפוח החילוני

יונתן בן הראש

"חלוקת התקציבים בשנת 2002: 59% הועברו למחלקת התרבות החרדית, 39% לתרבות תורנית ציונית, ורק 2% (!) הועברו לתכניות לימוד העוסקות ביהדות חילונית פלורליסטית".

"יש לעודד את המגמה הקוראת לחילוניים להעמיק במקורות תרבותם היהודיים מתוך חופש מוחלט. במקום לנסות לגלות להם את "האמת", ננסה בענווה לקבל גם קולות יהודיים אחרים, ומי יודע, אולי אף נצא נשכרים מכך"

המלמדים את מקצועות היהדות הם דתיים, ובאופן לא מפתיע נמצא כי מתודת האידוקטרינציה המלווה את השיעורים הללו ממאיסה את היהדות על התלמידים החילוניים. הוועדה החליטה כי יש לעודד יזמות לתכניות העשרה למורים חילוניים שילמדו את המקצוע מתוך נקודת המבט הערכית והתרבותית של התלמידים.

החילוניות כתופעה ערכית.² מהדיונים הללו עולות כמה מסקנות מעניינות מאוד שראוי להעמיק בהן. אין כוונתי לפתוח מחדש את הדיון ההלכתי על הגדרותיו של 'תינוק שנשבה', אף שאני שותף לדעה כי מושג זה טעון בלא מעט פטרנליזם כלפי החילוני. צר המקום גם מלשוב ולחזק את העמדה הרואה בחילוניות תופעה ערכית-תרבותית בעלת תרומה משמעותית לעולמה של היהדות,³ שאיננה עתידה להיעלם מן הנוף התרבותי הישראלי, בין אם הדבר משמח ובין אם לאו.

את עיקרי טענתי ברצוני למקד בביקורת על יחסה של הציבור הדתית אל החילוניים, ולצאת בקריאה לשינוי תודעתי עמוק ביחסנו אל החילוניות. את עיקר הביקורת אבסס על מצבן העגום של החלטות ועדת שנהר, שנתמנתה על ידי משרד החינוך בשנת 1993 בעקבות נתונים קשים על מצבם המחפיר של לימודי היהדות בבתי הספר הממלכתיים. ועדה שנהר קיבלה כמה החלטות חשובות בדבר הצורך בשינוי דחוף הנחוץ בהוראת מקצועות היהדות בבתי הספר הממלכתיים. לא ניתן לפרט את כל המסקנות, אך נציין שתיים מן ההחלטות המרכזיות: אחד מהליקויים המרכזיים שעלו בוועדה הוא, שברוב בתי הספר הממלכתיים חלק ניכר מן המורים

תוך כדי נסיעה שגרית באוטובוס עיניי משוטטות להן ובוהות במתרחש בחוץ, עד שלפתע הן נעצרות ומתמקדות במדבקה שעל הרכב שלפניי - "הגיעה העת לתשובה מאהבה!". בתחילה המסר העולה מן הסטיקר החביב די קוסם לי - מי לא בעד "יהדות מאהבה"? הרי ידוע לכול שיסוד מרכזי ביהדות הוא "ואהבת לרעך כמוך". בטוחני שיוצרי הסיסמה¹ יאשרו בהתלהבות שכל כוונתם נובעת מרוח "אהבת ישראל" ומדאגה כנה באשר לקרע ההולך ומעמיק בלב האומה הישראלית. מחשבה שנייה מעלה שהמסר האמיתי של הסטיקר בעייתי הרבה יותר.

לעתים גם חיבוק אוהב יכול להפוך לחיבוק דוב. נראה שאם נעמיק לחשוף את המוטיבציה האמיתית המסתתרת מאחורי המסרים "החביבים", נגלה שבשורה התחתונה עיקר כוונתם לעודד תנועת חזרה בתשובה, ללא כפייה ובדרכי נועם... אין לי ספק כי רוב המזוהים עם הקו החרדי-לאומי יסכימו כי חלומם הוא לראות את החילוניות נעלמת כליל מן העולם, בהדגשה כמובן שיש "למשכם בעבותות של אהבה", ולא חלילה כדרכם של אחרים, באיומים ובהפחדות. ואם נכונים הדברים, אזי בטוחני כי עלינו להתנגד למסר זה, ולא זו בלבד, אלא שלשם עתידה ושלומה של היהדות יש לעודד את המגמה ההפוכה, מגמה הקוראת לחילוניים להעמיק במקורות תרבותם היהודיים מתוך חופש מוחלט. במקום לנסות לגלות להם את "האמת", ננסה בענווה לקבל גם קולות יהודיים אחרים, ומי יודע, אולי אף נצא נשכרים מכך.

מדי זמן שבה ועולה לדיון השאלה בדבר היחס ההלכתי ההולם אל החילוניים כציבור ואל

יונתן בן הראש הוא חבר הנהלת נאמני תו"ע, תלמיד תואר שני במחשבת ישראל, ומורה לפילוסופיה וספרות

טל אמיתי, ללא כותרת 2002

"הסטיקר הוא אובייקט יומיומי בנאלי, קלישאתי, נמוך וזול להפצה שדרכו מתנהלת מלחמה שלמה על עמדות ציבוריות, אישיות ופוליטיות תוך שיקוף מדויק ואמין של החברה הישראלית השסועה" (הטקסט מקטלוג התערוכה "אובייקט ישראלי - עניין של זמן", בית האמנים 2003).

מהחלטה זו עולה ביקורת לא מעטה על הציונות הדתית, שלקחה לעצמה את התפקיד המוביל בכל הנוגע לדמותה היהודית של המדינה, והשאירה לציונות החילונית להוביל בכל הקשור לבניין החומרי של המדינה. בהמשך למגמה זו ניכסה הציונות הדתית לעצמה את הוראת

התנ"ך והחלה לשלוח מורים לתנ"ך לבתי הספר הממלכתיים, ואילו הציונות החילונית, שבעבר הרימה בגאון את דגל התנ"ך, שתקה על כך, ואיבדה בהדרגה את אחד מנכסי התרבות המרכזיים שלה. כדאי אף לחשוב על ההשלכות שיש בשליחת מורים דתיים ללמד תנ"ך, בעוד האפשרות ההפוכה לא תעלה כלל על הדעת...

ההחלטה השנייה, והיא ההחלטה החשובה ביותר של הוועדה, הייתה שיש להעביר מספר רב של תקציבים (כ-70 מיליון ש"ח) לפיתוח תכניות לימודים ביהדות, ברוח היהדות החילונית הפלורליסטית, על מנת שללימודי היהדות תהיה נגיעה ישירה ורלוונטית לעולם הערכי והתרבותי של התלמידים. לאחר סיכום החלטות הוועדה נוסחו מסקנותיה להצעת חוק שעברה ברוב של 80 חברי

כנסת. ואולם, חלוקת התקציבים בשנת 2002 הייתה באופן הבא: 59% מן התקציב הועברו לתכניות של מחלקת התרבות החרדית, 39% לתרבות תורנית ציונית, ורק 2% (!) הועברו לתכניות לימוד העוסקות ביהדות חילונית פלורליסטית. בעקבות העוול הנורא העולה מחלוקת התקציב, התגייסו גורמים רבים העוסקים ביהדות חילונית ופלורליסטית והגישו

עתירה משותפת לבג"ץ, ואף פרסמו עצומה בתקשורת הקוראת לתמיכה במאבקם. ואכן, היו גם כמה רבנים ואישי ציבור מן הציונות הדתית שחתמו על העצומה, אך מעבר לכך, נשמע קול ענות חלושה מצד הציונות הדתית, שבמקרה זה לא יכולה לתלות את האשם

אורי דרומר, ארון הספרים היהודי 2000

בחרדים בלבד. הפעם מדובר בנו, וכדאי שנחזור בתשובה אמיתית ונקרא לויתור על התקציבים שהועברו אלינו.

אם כנים אנו כוונתנו לפתוח בהידברות אמיתית עם היהדות החילונית, אזי יש לראות ביהדות חילונית זו שותפה נאמנה ושוות-ערך לעיצוב דמותה היהודית של המדינה.

כידוע, בשנים האחרונות מתפתחת בציבור החילוני תופעה הידועה בשם 'חזרה לארון הספרים היהודי'. מדובר בניצנים של שיבה למטען התרבותי של היהדות, ברוח חילונית שאיננה מקבלת את מרות ההלכה, ופותחת בחופשיות את שערי הפרשנות שנתרו נעולים זמן רב מדי. אם רצוננו בשיבה אמיתית של העם היהודי למקורות תרבותו, עלינו לשמר את הניצנים הרכים שהולכים ונובטים בכל מקום ואף מתחילים לפרוח ולגלות פנים חדשות בתורה, פנים שאמנם סותרות לעתים את תפיסת עולמנו, אך בד בבד גם מעשירות את מי שמוכן לפתוח לבו לשמוע את "הניגון של כל עשב ועשב"...

אם רצוננו לשוב ולהיות שותפים אמיתיים של הציונות החילונית בעיצוב דמותה היהודית של המדינה, אזי עלינו לחזק את ידיו של הציבור החילוני המבקש לשוב אל יהדותו, ולתת עידוד מלא למהלך זה. בקיצור, על הציונות הדתית לצאת בקריאה הנושאת מסר חדש, שאיננו נובע מתוך אהבה מתנשאת וחונקת, אלא מתוך אהבה כנה ומכבדת: "הגיעה העת לשאלה מאהבה!"⁴.

כל המעוניין להצטרף ולתמוך במאבק לחלוקה מחודשת וצודקת של התקציבים, מוזמן ליצור קשר עם עמותת "פנים – להתחדשות יהודית בישראל" המרכזת את העצומה, בטל': 03-6359372; בפקס: 03-6358674; בדוא"ל: panim@panim.org.il; או בכתובת: ת"ד 3189, רמת אפעל, 52190

1. את המדבקה יצר מכון מאיר בירושלים.
2. דעות עסק בנושא לא מעט (ראו למשל בגיליונות 15,4,3,2), וראו גם הרב יואל בן נון, 'קהל שוגג ומי שחזקתו שוגג או טועה – חילוניים וחילוניות בהלכה', אקדמות י' (כסלו תשס"א), עמודים 255-266.
3. ראו: ד"ר משה מאיר, 'החילוניות לא תיעלם – ראווי שך', אקדמות יג (ניסן תשס"ג) עמודים 213-214.
4. 'שאלה', כביטוי מושאל, הבא לבטא את החזרה החילונית למקורות היהדות.

